

TEMA 16. ELS MECANISMES PER ASSEGURAR L'APLICACIÓ DEL DRET INTERNACIONAL

1. Aspectes generals: aplicació ordinària i aplicació forçosa
2. Les respostes unilaterals: les mesures d'autotutela
3. Les respostes institucionals: les seves modalitats

ASPECTES GENERALS: APLICACIÓ ORDINÀRIA I APLICACIÓ FORÇOSA

- A. Aspectes generals
- B. Aplicació espontània del Dret Internacional
- C. Reacció davant l'incompliment i exigibilitat

A. ASPECTES GENERALS

- Problemes plantejats per l'aplicació del Dret Internacional:
 - Sistema jurídic essencialment descentralitzat: ni un poder judicial amb competència obligatòria per a determinar casos de violació de les normes ni una autoritat supranacional responsable de garantir la seva aplicació coercitiva.
 - Els Estats tenen un ampli marge d'apreciació de les situacions legals que els afecten i, en conseqüència, un marge d'actuació igualment ampli per aplicar mesures d'autoprotecció o d'autoprotecció.
- En la societat internacional contemporània, el recurs a la força armada està prohibit en els termes de l'article 2.4 de la Carta de les Nacions Unides.
- Generalment: el Dret Internacional s'aplica de manera espontània però, en casos excepcionals en què això no passa, els Estats recorren a diversos procediments per garantir el compliment de les normes per part dels qui les han violat.

B. APLICACIÓ ESPONTÀNIA DEL DRET INTERNACIONAL

- Actualitat: procés ordinari d'aplicació espontània del Dret Internacional, compliment sense necessitat de sanció ni execució.
- Aquest compliment espontani no es deriva d'una convicció idealista en la bondat de les normes, sinó de l'apreciació realista que el compliment del Dret internacional serveix en última instància als interessos a llarg termini dels propis Estats.
- El procés es duu a terme de manera efectiva a través de múltiples vies: aplicació diplomàtica per ministeris, ambaixades i consolats estrangers; aplicació institucional per organitzacions internacionals; aplicació jurisdiccional per part dels tribunals internacionals amb jurisdicció; aplicació nacional mitjançant la incorporació de normes internacionals al dret nacional dels Estats, etc.

C. REACCIÓ DAVANT L'INCOMPLIMENT I EXIGIBILITAT

- Quan les normes internacionals no es compleixen espontàniament, existeixen recursos per a una àmplia gamma de tècniques per a defensar els drets i interessos legals contra l'incompliment.
 - Ús de mètodes legals de reacció a la seva disposició en virtut del propi ordre jurídic internacional, que són efectius en molts casos: al·legacions d'inaplicabilitat, no reconeixement o invalidesa dels actes jurídics de l'altre Estat, recurs a la protecció diplomàtica per als nacionals que han estat víctimes d'una violació del Dret internacional, demanda de responsabilitat internacional de l'Estat responsable d'un acte il·lícit i la denúncia a un organisme internacional competent.
 - Si no es resol la qüestió: la situació pot donar lloc a una disputa entre els Estats que ha de resoldre's recorrent als mitjans pacífics d'assentament (polítics i/o jurisdiccionals) existents en el dret internacional.
 - Recórrer a mitjans de facto d'aplicació de normes internacionals (mitjans legals emprats no de manera satisfactòria o preferibles a recórrer directament a la defensa dels seus drets per mitjans coercitius): el Dret internacional regula el seu exercici, excloent en tot cas el recurs a la força armada contrària a la Carta de les Nacions Unides.

- Les qüestions d'incompliment normalment no sorgeixen en un marc abstracte o ideal, sinó en un context situacional en el qual les consideracions i interessos polítics subjacents exerceixen un paper important i en el qual generalment no hi ha hagut una determinació objectiva dels fets per part d'una autoritat imparcial:
- Cada Estat avalua per si sol si s'ha produït una violació d'una obligació internacional i decideix, segons el seu propi criteri, les mesures de resposta que desitja aplicar.
 - Els Estats més poderosos tenen un avantatge comparatiu en l'aplicació de mesures reactives
 - Les mesures d'execució només són efectives quan són utilitzades pels Estats poderosos contra els més febles, o potser pels Estats més febles contra els altres.
 - Les deficiències estructurals del sistema internacional es reflecteixen en els mecanismes per a garantir l'aplicació, convertint l'aplicació de les normes en una qüestió especialment complexa.

LES RESPOSTES UNILATERALS: LES MESURES D'AUTOTUTELA

- A. Consideracions generals
- B. Les mesures de retorsió
- C. Represàlies i contramesures

A. CONSIDERACIONS GENERALS

- Les mesures unilaterals d'autoprotecció són inevitables:
 - Societat formada per Estats sobirans i iguals.
 - Cap òrgan superior que pugui garantir coercitivament l'aplicació del Dret internacional.
- Mesures d'autoprotecció: distinció tradicional entre
 - Mesures de retorsió i
 - Represàlies o contramesures.

B. MESURES DE RETORSIÓ

- L'exercici rigorós d'un dret com a mitjà d'obligar un altre Estat a posar fi a una situació nociva. Impliquen:
 - Actuar per un Estat d'actes nocius o poc amistosos, però lícits des del punt de vista del dret internacional, en resposta a actes nocius (lleials o il·lícits) realitzats prèviament per un altre Estat.
 - La seva aplicació no implica la violació de cap obligació legal per part de l'Estat que les apliqui.
- El seu objectiu és eliminar o restringir les instal·lacions o beneficis concedits a un altre Estat perquè modifiqui una conducta que l'Estat que recorre a la represàlia consideri nociva.

C. REPRESÀLIES I CONTRAMESURES

- Mesures retorsió: insuficient---resort per a l'aplicació de represàlies o contramesures: "actua contra si mateixa el dret internacional pel qual un Estat respon (actua) contrari al dret internacional comès contra ell per un altre Estat, amb la finalitat d'obligar aquest últim a cessar la seva activitat lesiva i reparar els danys causats".
 - Represàlia: concepte utilitzat en el dret internacional clàssic, particularment en el context de la llei de conflictes armats (represàlies de guerra).
 - Condicions d'ús de represàlies en temps de pau, excloent qualsevol ús de força armada i indicant que no són admissibles en absència de "un motiu suficient, una advertència i una proporció admissible entre la presumpta infracció i les represàlies exercides" i que "les represàlies són admissibles només contra l'Estat que les provoca" de manera que l'Estat que les empri sempre ha d'esforçar-se per evitar o limitar en la mesura que sigui possible que afectin els nacionals d'un tercer Estat.
 - Substitució per terme de "contramesures": més genèric.
- **Condicions:**
 - Cas d'interpretació de l'acord aeri entre França i els Estats Units de 27 de març de 1946.
Condicions:

- Les contramesures són mesures reactives.
 - adoptat per un Estat que comporti l'incompliment d'una obligació legal internacional, però que en el cas concret es justifiqui per l'existència d'un incompliment previ de les seves obligacions per part de l'Estat contra el qual es dirigeixen.
 - Són legítims per raó del seu propòsit de respondre a un acte il·lícit previ contrari al dret internacional per part de l'altre Estat.
- Evolució per CIJ:
- El cas de les activitats militars i paramilitars dels Estats Units contra Nicaragua 1986: l'ús de la força armada contra Nicaragua per un Estat diferent del que havia sofert un acte il·legal previ no podria considerar-se una reacció justificada a la llum del dret internacional.
 - Sentència de 25 de setembre de 1997 sobre el cas del projecte Gabčíkovo-Nagymaros (Hongria/Esllovàquia): Condicions que han de complir les contramesures, a la llum del treball de la CDI sobre la responsabilitat dels Estats en aquest punt.
- Jurisprudència+ CDI Projecte d'articles sobre la responsabilitat dels Estats per actes il·lícits de 2001. Condicions per a l'admissibilitat de contramesures en virtut del DI actual:
- La finalitat de les contramesures hauria de ser induir a l'Estat responsable de l'acte indegut a complir les seves obligacions internacionals, de manera que la contramesura hauria de ser temporal i reversible, i hauria de suspendre's si cessa la violació.

- Abans d'adoptar contramesures, l'Estat ferit ha d'haver convidat a l'Estat que cometés un acte il·lícit a cessar aquesta conducta o a reparar els danys causats i li ha ofert la possibilitat de consultar sobre la qüestió.
- Excepte en els casos de resposta a agressions armades en l'exercici d'autodefensa d'acord amb la Carta de les Nacions Unides, les contramesures no poden incloure l'ús o amenaça de la força armada ni afectar les obligacions sota normes peremptòries de dret internacional general (com les relatives a la protecció dels drets humans fonamentals i les obligacions humanitàries que prohibeixin les represàlies).
- Els efectes de les contramesures han de ser proporcionals als danys causats, tenint en compte els drets afectats.

LES RESPOSTES INSTITUCIONALS: LES SEUES MODALITATS

- A. Consideracions generals
- B. Mesures de control internacionals
- C. Mesures institucionals de condemna i aïllament
- D. Mesures coercitives del Capítol VII de la Carta de les Nacions Unides
- E. Mesures punitives: repressió dels delictes internacionals

A. CONSIDERACIONS GENERALS

- Institucionalització de la societat internacional: noves formes de reacció col·lectiva destinades a garantir el compliment de les normes mitjançant la pressió sobre l'Estat infractor.
 - Marc de les Organitzacions Internacionals.
 - Determinats acords que estableixen mecanismes de resposta a casos d'incompliment de les seves obligacions.

B. MESURES DE CONTROL INTERNACIONALS

- Contribuir a una detecció més precisa i objectiva dels casos d'incompliment de les normes i obligacions dels Estats: OA i Convencions-- Mecanismes de control col·lectius.
 - Procediments internacionals d'informació, seguiment i verificació dirigits a detectar casos de violació i millorar el compliment de les obligacions assumides pels Estats: mecanismes internacionals de control no contenciós la finalitat del qual és verificar el compliment de les obligacions mitjançant procediments institucionals establerts a aquest efecte.
 - Diverses organitzacions internacionals han establert procediments de control especialment eficaços, basats en la informació i la possibilitat d'establir mecanismes per verificar i controlar el compliment de les obligacions per part dels Estats membres: la OIT, l'Organisme Internacional d'Energia Atòmica (OIEA) OACI, FAO, OMS i l'OMC.
 - Unió Europea: funcions de control administratiu de la Comissió, independentment del control judicial que dugui a terme el Tribunal de Justícia.
 - Les convencions internacionals han establert mecanismes de control, generalment basats en la metodologia coneguda com el "sistema d'informació" que els Estats Parts han de sotmetre periòdicament per donar compte del compliment dels seus compromisos.

- Convencions sobre drets humans, desarmament i control d'armes, relacions econòmiques i comercials, pesca i conservació dels recursos marins vius i protecció del medi ambient.
- Algunes convencions, tant bilaterals com multilaterals, fins i tot han establert sistemes d'observació i inspecció mútues per verificar el compliment i el compliment de les obligacions per part de les Parts: en l'àmbit del desarmament, les Parts consultives del Tractat Antàrtic de 1959, les convencions mediambientals modernes, etc.
- Procediments de control internacional: instància col·lectiva de verificació del compliment que, si no s'aprova satisfactòriament, donarà lloc a una avaluació negativa del comportament de l'Estat en qüestió, al qual poden seguir altres mesures d'admonició o, més rarament, punitives.

C. MESURES INSTITUCIONALS DE CONDEMNA I AÏLLAMENT

- S'han establert formes de resposta institucional a l'incompliment per part dels Estats membres de les seves obligacions per identificar els infractors i pressionar-los per garantir el compliment de les normes: forma de "sanció internacional" contra l'Estat infractor.
 - El més elemental: la condemna pública.
 - Altres: "no reconeixement" per part de l'Organització de situacions establertes en violació del dret internacional, recordant també als seus membres l'obligació de no reconèixer la validesa d'aquestes situacions.
 - Una forma més contundent: mesures destinades a aïllar a l'Estat que vulneri les seves obligacions internacionals.
 - no admissió a l'Organització,
 - suspensió de l'exercici dels drets de soci
 - Expulsió de l'Organització en casos extrems.

D. MESURES COERCITIVES DEL CAPÍTOL VII DE LA CARTA DE LES NACIONS UNIDES

- La forma més radical de reacció institucional contra un Estat que viola les seves obligacions, posant en perill el manteniment de la pau i la seguretat internacionals: "mesures coercitives" contemplades en el Capítol VII de la Carta de les Nacions Unides, que apareixen com la forma més contundent de "sancions internacionals" (tema manteniment de la pau i la seguretat internacionals).
- Finalitat específica: mantenir la seguretat col·lectiva en els casos en què, segons el parer del Consell de Seguretat, hi hagi hagut una amenaça per a la pau, la violació de la pau o l'acte d'agressió.

E. MESURES PUNITIVES: REPRESSIÓ DELS DELICTES INTERNACIONALS

- Les mesures de sanció penal o punitives tenen cabuda en el Dret internacional actual com a resposta a violacions especialment greus de les normes que protegeixen els interessos fonamentals de la comunitat internacional? Distinció:
 - Repressió dels crims internacionals comesos pels propis Estats
 - Casos relacionats amb la persecució de delictes internacionals comesos per individus.
- Crims internacional de l'Estat?
 - Dret internacional clàssic: Certs rastres de repressió punitiva de violacions especialment greus comeses pels Estats, especialment en el context de conflictes armats (tractats de pau després de la I i II de la Segona Guerra Mundial, o Carta de les Nacions Unides).
 - Estudis de la CDI sobre la responsabilitat internacional: possibilitat que certes violacions especialment greus del dret internacional (naturalesa de les normes violades i per gran escala de la violació) puguin constituir un autèntic "crim internacional de l'Estat" al qual ha de correspondre una forma de responsabilitat especialment agreujada. Abandon.
 - Projecte CDI 2001 va ometre qualsevol referència expressa al "crim internacional" de l'Estat.
 - Pràctica internacional recent: casos en què un Estat que ha comès violacions greus i massives del Dret internacional ha estat sotmès a sancions coercitives que arriben al nivell d'una certa repressió criminal contra el propi Estat.

- ❖ Invasió de Kuwait per l'Iraq.
- ❖ Afganistan després dels atacs terroristes de l'11 de setembre de 2001.

➤ Crims internacionals d'individus:

- Dret internacional clàssic: delictes iuris gentium com la pirateria, el tràfic de persones, el genocidi, la tortura, el segrest d'aeronaus, etc., que són comesos per individus però tenen una dimensió internacional perquè afecten interessos internacionals fonamentals.
- Els crims tipificats en els convenis internacionals que els Estats havien d'incorporar al seu dret penal nacional.
- Repressió de determinats crims internacionals directament per part de tribunals de caràcter internacional, establerts per castigar els crims internacionals de persones: IMT Nuremberg i Tòquio, tribunals ad hoc per a l'antiga Iugoslàvia i Ruanda, tribunals híbrids i actualment, CPI.

Esta obra está protegida con una [Licencia Creative Commons Atribución-NoComercial-SinDerivar 4.0 Internacional](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).